

MATERIÁLY / MATERIALS**Vztah slezského etnografa a folkloristy Antonína Satkeho k „rodnému“ domu čp. 132 v Komárově u Opavy**

Kamil Rodan (†)

Poznámka redakce: *Text vychází po smrti autora. Je zveřejněn v původní podobě bez redakčních zásahů, pouze byly opraveny odchylky od citační normy časopisu.*

Jednou z jistot, ke které se během života neustále vracíme a která vyjadřuje naši zakotvenost, je domov – krajina našeho dětství, mládí a dospívání vyplněná milými vzpomínkami, podobiznami členů rodiny a vzdálenými hlasy kamarádů a sousedů. Centrem všeho tohoto vzpomínání však bývá obvykle obydlí – rodný dům, jehož nezapomenutelnou vůni máme uloženu v paměti a k jehož podobě se neustále vracíme.

Slezský etnograf a folklorista Antonín Satke (1920–2008) se narodil 12. listopadu 1920 v přizemním bytě komárovského¹ hostince² Vilibalda Steinwirta „*Na nivě*“,³ kde jeho otec Josef provozoval ve dvoře kolářskou živnost. Ve vysoké hospodě s šenkem, širokým průchodem na dvůr a divadelním (sportovním) sálem však Antonín Satke prožil pouze tři roky svého života, „*neboť rodiče po světové válce koupili stavební místo proti hospodě u cesty odbočující od křižovatky z čisarky*“^{4,5} na kterém si postavili vlastní dům.

V novém bydlišti⁶ s prostorným dvorem potřebným pro výkon kolářské živnosti Satkeho otce, přišla krátce po přestěhování rodiny na počátku srpna 1924 na svět Antonínova mladší sestra Františka. „*Domek v Komárově už byl prostornější než domky do roku 1914 postavené. Stavělo se tehdy už většinou tak, že se počítalo i s nájemníkem, neboť většinou se stavělo na dluh a z nájemníkovy podnájmů peníze se dávaly do spořitelny /u nás si rodiče půjčili z obecní „rajfajzenky“ 10 000,- korun, to nebyla malá částka/. Domek měl dva byty, každý byt měl kuchyni a jizbu /ložnici/, náš měl 4 x 4,5 m, nájemník měl o něco menší kuchyni /neboť na půdu vedly schody, ty zabraly místo, neboť na půdu se ukládalo také seno a sláma. Ve dvoře byla nevelká dvoudílná zástavba: pro chlév a tatínkův „vařtat“ /dílno/. Asi v roce 1930 se přistavěla ještě dílna pro zámečníka Pa-*

1 Mínen Komárov u Opavy, původně samostatná obec, ležící jihovýchodně od centra města Opavy na pravém břehu řeky Opavy, od února 1970 součást Opavy.

2 Jednalo se o dům číslo popisné 57.

3 „*Na nivě*“ – někdy též „*Na nově*“, označení pro novou silnici vedoucí z Opavy směrem do Ostravy a Těšína.

4 Čisarka, označení pro císařskou (hlavní) silnici.

5 Strojopis vzpomínek Antonína Satkeho „*Mé dětství*“ (s. 1), zaznamenaných jeho manželkou Vlastou. Slezské zemské muzeum (SZM), Pozůstalost Antonína Satkeho, nezpracováno.

6 Jednalo se o dům číslo popisné 132.

larčíka, který se do Komárova přistěhoval z Těšína /z Domaslovic⁷. Zařízení do kuchyně a ložnice pocházelo ještě ze starého bytu, všechno ostatní se vyrábělo podle potřeby za pochodu. Kuchyňský nábytek si Josef Satke vyrobil sám. Ačkoliv by dle synových slov zvládl vyrobit také nábytek do ložnice, zadal práci odborníkovi – „chtěl mít jizbu /ložnici/ pěknou, venkovsky panskou⁸“.

S ohledem na Satkeho budoucí povolání etnografa a folkloristy, měla pro malého Antonína z celého domu největší význam otcova kolářská dílna. „*Když jsem byl chlapcem, hodně se ve vařtatě vyprávělo – scházeli se tam chlopi z naší dědiny a já jsem se vplížil do kouta – tatínek pracoval na hoblbanku,⁹ tam byl šraubštok, chlopi se rozsadili po dílně – asi 3 x 4 m – a vyprávělo se, špásovalo, zážitky z války, z práce, z války, ze života – ale bajky jsem nikdy neslyšel. Ale dobře se to poslouchalo. V zimě se topilo v železnáku, někdy se chlopi složili na kvit, poslali do Štajnwirta, a tak taková beseda ubíhala, zatímco tatínek robil¹⁰. Často se však Antonín pohyboval také po dvoře, kde se nacházel chlív se dvěma kozami, prasetem, slepicemi a husou na vykrmení. Ve volných chvílích pak vzhlížel k nádraží a se zaujetím pozoroval projíždějící vlaky.*

Do „rodného“ domu, spojeného se slunnými dny dětství, se Antonín Satke vracel každého dne během studia na Obchodní akademii v Moravské Ostravě, vzpomínal na něj a na jeho obyvatele během totálního nasazení v průběhu druhé světové války, které prožíval daleko od domova v Ratiboři, Chuchelné a Krakově, a stával se mu rovněž bezpečným útočištěm při návratech z vysokoškolských studií v Praze. „*Domek byl válkou značně poškozen a museli jsme si jej opravit, od státu jsme nic nežádat¹¹“*,¹¹ poznamenal Satke na počátku 90. let.

V komárovském domě čp. 132 zůstal Antonín Satke bydlet i po zdárném ukončení studia bohemistiky a rusistiky na Filozofické fakultě Univerzity v Praze (1948) a po svém návratu do rodného kraje. Jako profesor opavského gymnázia, střední průmyslové školy strojnické i jako vědecko-výzkumný pracovník Slezského studijního ústavu v Opavě se Antonín Satke denně vracel do „rodného“ domu, který pomáhal stárnoucím rodičům opravovat a udržovat. Krátce před úmrtím Satkeho otce Josefa¹² se proto někdejší kolářský mistr a jeho manželka rozhodli svůj domek synovi za ujednanou cenu 7 000,- korun

7 Strojopis vzpomínek Antonína Satkeho „*Mé dětství*“ (s.4–5), zaznamenaných jeho manželkou Vlastou. SZM, Pozůstalost Antonína Satkeho, nezpracováno.

8 Strojopis vzpomínek Antonína Satkeho „*Mé dětství*“ (s. 5), zaznamenaných jeho manželkou Vlastou. SZM, Pozůstalost Antonína Satkeho, nezpracováno.

9 Hoblbank = krajové označení pro ponk, výrobní či řemeslnický stůl.

10 Strojopis vzpomínek Antonína Satkeho „*Mé dětství*“ (s. 5), zaznamenaných jeho manželkou Vlastou. SZM, Pozůstalost Antonína Satkeho, nezpracováno.

11 Dopis Antonína Satkeho Úřadu města Opavy ze dne 20. září 1991, SZM, Pozůstalost Antonína Satkeho, nezpracováno.

12 Josef Satke zemřel 1. srpna 1958.

smluvně postoupit, neboť „*nastupující staral se v posledních letech běžně o výživu postupujících svých rodičů*“.¹³

Antonín Satke se svěřeného dědictví okamžitě ujal a dal se v rámci svých finančních možností do nejnnutnějších oprav. „*Sám jsem po smrti rodičů pak provedl další opravy /opravu střechy, komínů, provedl kanalizaci, vodoinstalaci aj.*“, poznamenal na Satke na počátku 90. let.¹⁴ Svě snoubence Vlastě Kurkové se například na počátku ledna 1961 omlouval za předčasné ukončení dopisu, neboť „*čeká na mne ještě skládka většího množství cementu – proto nečekaně musím spěchat domů*“.¹⁵

Z oprav komárovského domku se však Antonín Satke příliš dlouho netěšil. Po návratu ze služební cesty do slovenské Bratislavy byl totiž ve večerních hodinách 29. května 1961 zatčen a umístěn do vazební věznice v Ostravě-Heřmanicích. Obžaloba z konce července 1961 mu mimo jiného kladla za vinu, že se z „*nepřátelství k našemu státnímu zřízení stal aktivním členem velezrádné protistátní organizace „Společenství“*“,¹⁶ založené na území Čech a Moravy s vědomím Vatikánu podle papežské směrnice, a v rámci této organizace se podílel na plnění jejího programu, který pod záminkou prohlubování katolicismu ve smyslu nepřátelských papežských encyklik *Rerum Novarum*, *Quadragesimo Anno*, *Divini Redemptoris* a jiných si vytkl za cíl bojovat proti socialismu a komunistickému hnutí a rozvracet základy státního zřízení v ČSSR“.¹⁷

Ani ve vyšetřovací vazbě v Ostravě – Heřmanicích však Antonín Satke na „*rodný*“ dům nezapomněl. V dopise z počátku července 1961 například sestře a snoubence napsal: „*Potřeboval bych zařídit tyto věci: Přikrýt slámou cement na půdě, aby nezvětral. Vyberte někdy po dešti močůvku a hodně zřeďte a polijte zeleninu. Dobře připevněte růže a angrešt. Kdyby do kůlny a šopy pršelo, zalepte to trochu – téř je v bečce u plotu. Ať se děti¹⁸ nevěšejí na dvorek, strhly by celý plot, je to vše, jak víte, chatrné. Jinak ať užijí pěkně prázdnin, děkuji jim za pozdravy, ať zase napíší*“.¹⁹ O pár dní později naopak hořekoval:

13 Postupující smlouva ze dne 19. června 1957, SZM, Pozůstalost Antonína Satkeho – Pozůstalost Josef Satke, nezpracováno /Usnesením notářství v Opavě ze dne 5. února 1959 získal také ideální polovinu zahrady/

14 Dopis Antonína Satkeho Úřadu města Opavy ze dne 20. září 1991, SZM, Pozůstalost Antonína Satkeho, nezpracováno.

15 Kamil RODAN (ed.): *Listy lásky, víry a naděje* (Edice korespondence slezského etnografa a folkloristy Antonína Satkeho se snoubenkou, sestrou a dalšími rodinnými příslušníky od srpna 1957 do května 1962), Opava 2020, položka č. 20 z 2. ledna 1961, s. 34.

16 Společenstvím je míněno tzv. Společenství laiků, které soustřeďovalo katolicky orientovanou inteligenci z řad učitelů, spisovatelů, kněží, lékařů a dalších profesí.

17 Obžaloba Krajského soudu v Ostravě ze dne 29. července 1961 (s. 2), SZM, Pozůstalost Antonína Satkeho, nezpracováno.

18 Míněny jsou děti Satkeho sestry Františky Řehulové, rozené Satkové, Ladislav (Láďa), Anna (Andulka) a Antonie (Tonička), které trávily v Satkeho domku v Komárově čp. 132 prázdniny.

19 Kamil RODAN (ed.): *Listy lásky, víry a naděje*, položka č. 45 z 3. července 1961, s. 56.

„Dlužím už Vám²⁰ tolik – vždyť jsem Vám neuhradil ještě ani krytinu na střechu, a to už je několik let... Udržujte to, jak se dá, jen svůj čas si nechte na zotavenou“.²¹

Antonín Satke, který byl členem Společenství od roku 1954, a aktivně se účastnil schůzek členů a rozšiřování tiskovin, byl na počátku září 1961 odsouzen Krajským soudem v Ostravě za podvracení republiky na čtyři a půl roku vězení, ztrátě občanských práv a k propadnutí veškerého majetku.²² V dopise nejbližším příbuzným se bezprostředně po vynesení rozsudku neubráníl dojetí nad nespravedlností, která jej potkala. „Jak už víte, mám po rozsudku. Bylo to pro Vás jistě větší vypětí než pro mne – co se dá dělat. Sám jsem to tak zlé neočekával, vždyť jsem se k celému tomu krámu připletl, respektive byl připleten ani nevím jak. Nejvíc mne mrzí ten domek. Škoda té mé i Vaší námahy, a peněz! Ostatně je tam třeba ještě hodně a hodně oprav. Jak radostně bychom to dávali s Vlastou do pořádku!“²³ A v části věnované snoubence Vlastě ještě dodal: „Vím, že jsi silná a že ani ty naději neztrátiš. Jak jsme si tu trochu svého štěstí malovali: dáme do pořádku domek, budeme pracovat na zahrádce, budeme žít tak, aby nás měli lidé rádi.“²⁴

Proti nespravedlivému rozsudku se Antonín Satke okamžitě ohradil a věřil, že jej odvolací řízení u Nejvyššího soudu v Praze očistí a umožní mu návrat mezi čestné lidi. Když však odvolací soud v polovině listopadu 1961 původní rozsudek v plném rozsahu potvrdil, nezbylo Antonínu Satkemu, než jeho tvrdé rozhodnutí přijmout.²⁵ Ani tehdy se však na hony vzdálen domovu²⁶ nedokázal smířit s myšlenkou, že by o komárovský domek po rodičích nenávratně přišel. Hledal proto cesty, jak to udělat, aby kromě svobody nepřišel společně s domkem také o vzpomínky a kořeny. Schůdnou se mu proto jevila možnost odkoupení nemovitosti od státu. A v tomto smyslu také instruoval své příbuzné ve Slezsku. „Pokud jde o domek, informujte se, a bylo-li by jej možno odkoupit na splátky, pak by Vlasta tak mohla učinit. Ovšem musí mít na paměti, že si musí ponechat ze začátečnického platu²⁷ tolik, aby mohla slušně žít. Rozhodně se nesmíte zadlužovat!“²⁸

Myšlenkou na odkoupení domu (a případně i některých dalších věcí) se Antonín Satke

20 Během Satkeho vazby se o komárovský domek starala a prováděla nutné udržovací práce jeho sestra Františka Řehulová, rozená Satková, s manželem Františkem Řehulou.

21 Kamil RODAN (ed.): *Listy lásky, víry a naděje*, položka č. 54 z 31. července 1961, s. 74.

22 Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 9. září 1961 (s. 9), SZM, Pozůstalost Antonína Satkeho, nezpracováno.

23 Kamil RODAN (ed.): *Listy lásky, víry a naděje*, položka č. 68 z 13. září 1961, s. 112.

24 Kamil RODAN (ed.): *Listy lásky, víry a naděje*, položka č. 68 z 13. září 1961, s. 112.

25 Rozsudek Nejvyššího soudu v Praze ze dne 17. listopadu 1961 (s. 12), SZM, Pozůstalost Antonína Satkeho, nezpracováno.

26 V polovině října 1961 byl Antonín Satke převezen z Ostravy-Heřmanic do Prahy na Pankrác.

27 V červenci 1961 ukončila Satkeho snoubenka Vlasta studium všeobecného lékařství na Univerzitě Palackého v Olomouci a po promoci nastoupila na místo lékařky v opavské nemocnici na Olomoucké ulici.

28 Kamil RODAN (ed.): *Listy lásky, víry a naděje*, položka č. 88 z 22. listopadu 1961, s. 177.

zabýval také ve vzkazu snoubence o pár dnů později. „*Pokud jde o koupi věcí. Jestliže bychom byli svoji, mohla bys domek odkoupit ty. Kdyby to bylo na výhodné splátky (všechno dobře uvažte) – snad první dvě léta menší, zbytek bychom uhradili najednou – mohla bys tak učinit. Nevím, zdali bys jej mohla odkoupit jako snoubenka – to by ses musela informovat včas. Františka se nemůže za dané situace zadlužovat – v tom případě se raději toho vzdát. Jinak nezapomeň, že gauč je už starý a uvnitř poškozený, proto cena nebude tak velká. Snad psací stůl, kdy stál kolem 200,- Kčs, by stál za to. Nevím, dostanu-li k nahlédnutí seznam zabavených věcí, jinak z knih na nic nereflektuji, jen snad od Dostojevského Bratři Karamazovi (3 díly), starořecký slovník a dějiny umění, nevím, zda jsem to někomu nepůjčil. Františka si musí svůj nábytek odvést, rovněž jejich knihovnu a hoblbank. Tu černou knihovnu, co nám dělal tatínek, můžeš od Františky vzít k sobě. – Kdysi jsem dostal od žáků Václavkův listář, nějakého Puškina, také jednu slovenskou knížku (ilustrace) od Lidky dárkem. To snad nespadá mezi zabavené věci. – Ohledně koupi domku napiši na Místní národní výbor, aby Ti vyšli vstříc jako mé budoucí ženě.“²⁹*

Hmotné zabezpečení rodiny Satkových bohužel Satkeho snoubence ani sestře neumožnilo komárovský domek pro rodinu zachovat. Přestože se i po Satkeho propuštění na prezidentskou amnestii na počátku května 1962 a po jeho návratu do Komárova nacházel domek stále prázdný, nebylo v jeho silách jej pro svou osobu získat. „*Když jsem se vrátil z vězení – v domku tehdy ještě nikdo nebydlel – požádal jsem, aby mi MNV domek prodal, neboť jsem se hned hodlal ženit a neměl jsem kde bydlet. Stranické orgány i složky StB měly s domkem jistě své plány /dostával jsem výhružné dopisy, krátce před naším propuštěním zinscenovali ještě zástupci soudu s prokurátorem v obci i na mém bývalém pracovišti shromáždění, na něž svolali občany, aby nás všechny odsouzené ukázali v nejčernějším světle a tak zastrašili veřejnost/, neboť já jsem byl stroze odmítnut a domek jsem odkoupit nedostal. Nezbylo mi tehdy než se nastěhovat k rodině manželčinych příbuzných.“³⁰* líčil Antonín Satke dobovou situaci na počátku 90. let. Domek byl proto po několika letech pronájmu řediteli místní národní školy v roce 1967 prodán novým majitelům.

Letmou zmínku o domku nalezneme až v přípisu z počátku dubna 1968. Politické změny v československé společnosti tehdy přiměly nového majitele domku k telefonickému dotazu na Antonína Satkeho, zda by v případě občanské rehabilitace žádal navrácení předmětné nemovitosti. Antonín Satke tehdy Místní národní výbor v Komárově stručně informoval o svém záměru. „*Protože se na mne dnes obrátil soudruh – pokud jsem v telefonu rozuměl, jmenuje se Horn nebo Hom – ve věci mého domku čp. 132, a sdělil mi, že je*

29 Kamil RODAN (ed.): *Listy lásky, víry a naděje*, položka č. 89 z 26. listopadu 1961, s. 179–180.

30 Dopis Antonína Satkeho Úřadu města Opavy ze dne 20. září 1991, SZM, Pozůstalost Antonína Satkeho, nezpracováno.

vlastníkem mého domku, který v procese z roku 1961 připadl ve prospěch státu, a protože chtěl vědět, zdali budu reflektovat na tento domek, sdělil jsem mu – a totéž činím pro Vaši informaci, že v případě, že bude proces pojat do rehabilitačního řízení /po vyjití zákona o rehabilitaci/, budu na domek uplatňovat své právo. S pozdravem Antonín Satke“.³¹

Další zmínku o komárovském domě nalezneme až v korespondenci mezi Satkeho manželkou Vlastou a Satkovým kamarádem a někdejší spolupracovníkem Drahomírem Šajtarem z konce června 1980 v době, kdy se připravoval sborník a oslava Satkových listopadových šedesátin. „*S tím domkem v Komárově je to takové ožehavé, bydlí tam lidé, které celkem neznáme, vůbec se tam s nikým nestýkáme. Domek je blízko nádraží, na rozcestí, od nádraží směrem do vesnice. Na první křižovatce se odbočuje z hlavní silnice do vesnice /od kříže/ a je to druhý domek. Domek je součástí dvojdomku, vpravo č. 132. Raději se tam kolem toho netočte, vzbudilo by to podezření, zvláště v odpoledních hodinách. Bydlí tam nějaký Hon.“³²*

Sametová revoluce a demokratické změny počátku 90. let vlily do žil Antonína Satkeho novou energií. Přestože již překročil sedmdesátku a cítil se unaven, pustil se do očištění svého a rodinného jména. Poté, co byl v polovině dubna 1991 soudně rehabilitován, rozhodl se bojovat také o svůj komárovský „*rodný*“ dům. Situace však nebyla tak zcela jednoduchá, jak se původně mohlo zdát. Když na konci září 1991 požádal Úřad města Opavy a stávající majitele o vydání domku v Opavě-Komárově na Podvihovské ulici číslo 4, začala se situace komplikovat. Zatímco Úřad města Opavy poukázal na fakt, „*že od doby propadnutí Vašeho majetku přešel domek i zahrada, na které uplatňujete nárok, na další fyzickou osobu, tedy je nelze vydat.“³³* a doporučil žadateli, aby si na Ministerstvu financí požádal o peněžitou náhradu, odpověděli majitelé přes opavskou advokátní kancelář Havlíček, že se „*fyzickým osobám umožňuje žádat vydání nemovitostí, avšak jen tehdy, jestliže nabyvatelé nemovitosti nabyli v rozporu s tehdy platnými předpisy, nebo na základě protiprávního zvýhodnění osob nabyvatelů.“³⁴* Jelikož se tak v případě nových majitelů nestalo, ocitlo se řešení na mrtvém bodě a při nemožnosti dohody prohlásil Antonín Satke: „*Budu se patrně tedy muset domáhat svého domku, na němž jak moji rodiče, tak i já jsme zanechali kus své práce, jinak.“³⁵*

31 Přípis Antonína Satkeho Místnímu národnímu výboru v Komárově ze dne 9. dubna 1968. SZM, Pozůstalost Antonína Satkeho, nezpracováno.

32 Dopis Vlasty Satkové Drahomíru Šajtarovi ze dne 29. června 1980, Památník národního písemnictví Praha – Centrální depozitář Litoměřice, Pozůstalost Drahomíra Šajtara – korespondence Antonína Satkeho, karton číslo 7.

33 Vyjádření Úřadu města Opavy ze dne 22. září 1991, SZM, Pozůstalost Antonína Satkeho, nezpracováno.

34 Vyjádření opavské advokátní kanceláře Havlíček ze dne 17. října 1991. SZM, Pozůstalost Antonína Satkeho, nezpracováno.

35 Dopis Antonína Satkeho opavské advokátní kanceláři Havlíček ze dne 14. prosince 1991. SZM, Pozůstalost Antonína Satkeho, nezpracováno.

Ve snaze zachovat si zbytky chatrného zdraví se nakonec Antonín Satke vymáhání komárovského domku vzdal. „*Já také nechci zápasit o věc do krajnosti tak, abych při tom ztratil zdraví – nemám je nadvakrát. Znovu opět vše prožívat a připomínat si všechno bezprávi /téměř deset let jsem nemohl vykonávat svou vědeckou práci a dalších deset let až do důchodu jsem žil v obavě, zdali prodlouží akademický ústav, v němž jsem pracoval, rok co rok se mnou smlouvu/, to není nic příjemného. Na druhé straně člověk je zase drcen nepravdami a výmysly, kterých lidé na obranu toho, k čemu snadno přišli, užívají.*“³⁶ Na konci března 1992 poslal na Ministerstvo financí žádost o finanční kompenzaci, která mu byla na začátku září 1993 formou jednorázové částky a vydání cenných papírů uhrazena.

Přestože vůči novým majitelům necítil zášť, a fakt, že dům svého dětství a mládí již nikdy nezíská, vzal na vědomí jako skutečnost, kterou není v jeho silách změnit, na svůj „rodný“ dům nikdy nezapomněl a vždy zůstal v jeho živé paměti.

36 Dopis Antonína Satkeho právníku Konfederace politických vězňů doktoru Lidřákovu ze dne 9. listopadu 1991. SZM, Pozůstalost Antonína Satkeho, nezpracováno.